

Hand-out #4.5 Geen weerstand maar overvloedige gerechtigheid

Mattheus 5:38-42

38 U hebt gehoord dat er gezegd is: Oog voor oog en tand voor tand.

39 Ik zeg u echter dat u geen weerstand moet bieden aan de boze; maar wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe;

40 en als iemand u voor het gerecht wil dagen en uw onderkleding nemen, geef hem dan ook het bovenkleed;

41 en wie u zal dwingen één mijl te gaan, ga er twee met hem.

42 Geef aan hem die iets van u vraagt, en keer u niet af van hem die van u lenen wil.

Inleiding

Dit is misschien wel de meest sprekende illustratie bij wat Jezus in 5:17-20 bedoelt met 'overvloedige gerechtigheid'. Als je onrecht wordt aangedaan, wat is dan de beste reactie om je te verweren en het recht te zetten? De 'oude gerechtigheid' van het Oude Testament was al een grote verbetering ten opzichte van wat in het oude oosten de praktijk van vergelding was. Maar Jezus leert zijn leerlingen de overvloedige gerechtigheid van het Koninkrijk. Dit gaat nog een heel stuk verder dan de oude gerechtigheid en vraag dus om een hart dat put uit de overvloed die in het Koninkrijk beschikbaar is. Durven we die weg te gaan?

De inhoud van de levensles

Deze les is de vijfde illustratie bij de basisles (5:17-20) die in hand-out #4.0 is besproken. Houd die dus bij de hand!

In vers 38-39a zet Jezus de oude gerechtigheid weer tegenover de nieuwe, overvloedige gerechtigheid van het Koninkrijk. In 39b-42 geeft Hij vier illustraties die overduidelijk maken hoe overvloedige gerechtigheid eruit kan zien.

A. Geen weerstand bieden aan de boze (38-39a)

**Jullie hebben gehoord dat gezegd is:* opnieuw laat Jezus zien hoeveel overvloediger de gerechtigheid van het Koninkrijk is dan die van de oudtestamentische wet en de gerechtigheid van de schriftgeleerden en Farizeeën.

**Oog voor oog en tand voor tand:* Jezus citeert hier een stukje uit Exodus 21:24. In 21:22-25 gaat het over de vraag hoe een toegebracht letsel kan worden vergolden. Het is een concrete casus: twee mannen vechten, één ervan raakt een zwangere vrouw en ze loopt blijvend letsel op. Hoe kan dat vergolden worden? Het antwoord in 23-25 luidt: *Maar als er wel dodelijk letsel is, moet u geven leven voor leven, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, brandwond voor brandwond, wond voor wond, striem voor striem.* Dit klinkt in onze oren als een barbaars gebod, maar in de oude wereld was het juist een enorme vooruitgang. Met dit gebod wordt ongebreidelde vergelding (bijvoorbeeld een woedende reactie van de echtgenoot waarmee hij de dader doodslaat) ingeperkt. Vergelding mag niet verder gaan dan de geleden schade. Het gaat dus om 'proportionele vergelding'. Het idee

erachter is natuurlijk dat dit voldoende tegemoetkomt aan het rechtsgevoel, zodat de zaak daardoor kan worden afgesloten.

** Ik zeg u echter dat u geen weerstand moet bieden aan de boze:* een best wel schokkend contrast. Verzet je niet tegen het kwaad of tegen de kwaaddoener. Vergeldt helemáál geen kwaad met kwaad. Sommigen denken hier aan de Satan, maar dat kan niet waar zijn. De focus ligt hier ook minder op de persoon dan op de daad en de gevolgen ervan. Let wel: het gaat hier om persoonlijke schade, niet om grote institutionele schade of maatschappelijk kwaad. Deze tekst als bewijstekst nemen voor een algemeen pacifisme is echt uit den boze, want de overheid draagt het zwaard niet tevergeefs.

Jezus gaat hier dus duidelijk veel verder dan de proportionele vergelding. Hij daagt zijn leerlingen (want hén bedoelt Hij als Hij zegt 'u') uit om juist ook in situaties van persoonlijk aangedaan leed te blijven zoeken naar een reactie vanuit de overvloedige gerechtigheid van het Koninkrijk. Jezus geeft hier geen nieuwe wet, maar opent een bron die ons hart kan veranderen en zo onze reactie. Het doel is natuurlijk tot een uitkomst te komen die beter (overvloediger) is dan het afgemeten vergeldings-denken.

B. Vier illustraties van overvloedige gerechtigheid in plaats van weerstand of vergelding (39b-42)

In vier illustraties laat Jezus zien hoeveel alternatieven er zijn voor vergelding. Het gaat om 'koninklijke' reacties vanuit de overvloed van het Koninkrijk en dus niet om harde geboden die knarsetandend worden gehoorzaamd. Stuk voor stuk zijn het ook voorbeelden van 'keer je om, want het Koninkrijk is dichtbij'.

1. Keer ook de andere wang toe (39b)

** maar wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe.* Jezus moedigt ons aan te kiezen voor kwetsbaarheid en de verdediging niet in eigen hand te nemen. Niet alles op alles zetten dus om jezelf te beschermen. Liever schade lijden van een ander dan zelf schade toebrengen. Met als doel natuurlijk om de geweldsspiralen te voorkomen om te doorbreken. Het gaat hier om geweldloos verzet en op aarde is er in wezen niets sterkers dan dat. Uiteraard kunnen we dit elkaar niet opleggen, is het niet altijd gepast, maar er alleen vanuit de overvloedige gerechtigheid voor kiezen.

2. Geef ook je bovenkleed (40)

**en als iemand u voor het gerecht wil dagen en uw onderkleding nemen, geef hem dan ook het bovenkleed.* Het bovenkleed was in de tijd van Jezus veel meer dan een kledingstuk. Het was ook de deken waaronder mensen sliepen in koude nachten. Je onderkleed verliezen was één ding, maar je bóvenkleed En als het dan ook nog ééns een rechtszaak betreft waarin iemand je letterlijk het hemd van je lijf vraagt ... Maar Jezus moedigt ons aan om ook in die situatie te zoeken naar de overvloedige gerechtigheid, bijvoorbeeld door ook je bovenkleed aan te bieden. Een goede manier om dat te doen is te blijven zien wat die ander eigenlijk nodig heeft en hem als mens te blijven zien.

3. Ga de extra mijl (41)

**en wie u zal dwingen één mijl te gaan, ga er twee met hem*

Romeinse soldaten (overheersers!) hadden het recht om van burgers te vragen gedurende 1 mijl hun bagage te dragen. Joodse mannen zullen dat knarsetandend hebben gedaan,

innerlijk scheldend (en vloekend?) op de vijand. Maar Jezus moedigt zijn leerlingen aan niet te stoppen bij de ene mijl, maar er nog één aan toe te voegen. Niet het minimum doen, maar overvloedig geven. Het is duidelijk dat je ook dit alleen kunt opbrengen als je put uit de overvloedige gerechtigheid die Jezus belooft. Wat zou je vijand nodig hebben, als mens?

4. Geef en leen uit aan iedereen (42)

**Geef aan hem die iets van u vraagt, en keer u niet af van hem die van u lenen wil.* Dit is ook een spannende. Als iemand je vraagt om een gift of een lening wil je eigenlijk wel weten of die ander er aanspraak op kan maken. Die bedelaar op straat, hij zégt wel dat hij er eten voor gaat kopen, maar betaalt hij er niet gewoon drank of drugs van? Wie leeft vanuit de overvloedige gerechtigheid is bereid de vráág alleen leidend te laten zijn, of iemand het verdient of niet. Opnieuw is duidelijk: dit kan nooit een algemene wet zijn, maar wel een de basishouding van iemand die in het Koninkrijk leeft.

De (mogelijke) betekenis voor vandaag

Tussen de regels van de uitleg door waren al verschillende toepassingen te lezen. Hier werken we ze nog wat verder uit.

Geen algemene wet, maar een uitdrukking van discipelschap

Het is een steeds terugkerend punt, maar in deze levensles wordt misschien wel het meest direct voelbaar hoe Jezus hier de wereld op zijn kop zet. De wereld snapt dan ook weinig van deze levensles. Zoals iemand die geen christen is pas tegen me zei: Ik ben het echt niet eens met Jezus als hij dit zegt. Je kunt dit ook echt alleen leren begrijpen als je leerling in het Koninkrijk van God wordt. Je kunt er geen algemene wet van maken.

Intussen is het wel een heel relevante levensles in onze maatschappij. Soms lijkt het erop dat vergelding nog het enige antwoord is wat we kennen als er dingen misgaan. Zelfs van de proportionaliteit (een oog voor een oog en niet meer dan dat) lijkt vaak geen sprak meer, gezien de cancelcultuur en de roep om steeds zwaardere straffen.

Geen ijzeren wet

Jezus voedt ons in een levenshouding, maar schrijft geen ijzeren wet voor. We mogen en moeten dus in alle omstandigheden ook onze afwegingen maken. Bijvoorbeeld: stel je bent arts en weg naar een operatie, moet je dan de extra mijl gaan? Natuurlijk niet, het leven van de patiënt weegt dan zwaarder. Of: je wordt geslagen en maakt de afweging dat een mep terug toch echt heilzamer is, doe je dan een zonde? Natuurlijk niet, het gaat om wat het beste werkt om het geweld te stoppen.

En als het om zaken als misbruik gaat, mag het recht dan niet zijn loop hebben? Zeker, dat moet zelfs! Maar ook in de moeilijkste processen blijft altijd de vraag: zie en ervaar ik ruimte voor meer dan alleen het verlangen naar straf en vergelding? Wat helpt je echt om te kunnen helen en herstellen?

De les die Jezus hier leert vraagt dan ook om een persoonlijke afweging in het licht van het Koninkrijk. Maar het gaat erom dat Jezus zegt: je kunt (bijna) altijd ook voor een andere reactie kiezen dan (overmatige) vergelding en dan kan het zomaar zijn dat de uitwerking veel positiever is.

Geweldloos verzet

Mahatma Gandhi was misschien wel de bekendste leerling van deze levensles en hij bracht hem ook daadwerkelijk in praktijk. Zo kwam Gandhi aan de basis te staan van een beweging van geweldloos verzet die tot in onze tijd doorgaat. Martin Luther King werd zeer door dit gedachtengoed geïnspireerd, het hielp hem in uiterst gewelddadige wereld van rassenhaat een weg van liefde en overvloedige gerechtigheid te zoeken. Vandaag de dag gebruiken ook veel mediators in conflicten dit gedachtengoed. Duidelijk is dat de doorwerking van deze levensles veel groter is dan alleen de kerk. Het is een voorbeeld van de overvloed van wijsheid die in Jezus' onderwijs te vinden is.

De beoogde opbrengst

Velen die deze les in praktijk brachten ontdekten tegenstanders ontregeld werden en dat soms ketens van geweld of vergelding werden doorbroken. Overvloedige gerechtigheid kan zó ontwapenend werken. Maar garanties zijn er niet, het blijft een sprong in vertrouwen en geloof.

Verdiepende vragen

1. Het draait in deze levensles om de vraag hoe onrecht wat je wordt aangedaan op een bevredigende manier wordt kan worden opgelost. Bespreek met elkaar een paar concrete voorbeelden uit je leven en vraag je af of vergelding echt een oplossing bood.
2. Wat maakt het los in je hart als je Jezus hoort zeggen dat je geen weerstand moet bieden aan de boze?
3. Jezus geeft vier concrete voorbeelden van overvloedige gerechtigheid. Bespreek deze met elkaar, maar breng ook eigen voorbeelden in. Durf je ze aan?
4. Is je inmiddels duidelijk hoe je daadwerkelijk kunt (leren) putten uit de overvloedige gerechtigheid die beschikbaar is in Gods Koninkrijk? Kun je elkaar helpen?

Oefening: Aanbidding

Hoe kun je je oefenen in de ervaring van de overvloedige gerechtigheid van God? Misschien wel de beste manier is: aanbidding. Aanbidding is dat je je aandacht richt op de grootheid van God. Je maakt God groot, zeggen we ook wel en dat betekent: je laat Hem in je leven zo groot zijn als Hij werkelijk is. En als je dat doet zul je ervaren hoeveel liefde, gerechtigheid, genade en troost er bij Hem te vinden is. Door Hem te aanbidden leer je ook ontvangen en beseffen: ik kom niets tekort.

Aanbidden kan op vele manier: door het zingen van aanbiddingsliederen, door gesproken gebeden, spontane of geijkte als het Onze Vader, of door eenvoudigweg in stilte je aandacht op God te richten.

Oefening: Zoek God in aanbidding en ontdek hoe van zijn overvloed kunt ontvangen.

Memoriseer

Romeinen 12:17 Vergeld niemand kwaad met kwaad. Wees bedacht op wat goed is voor alle mensen.